

טירופו וחליו של עולם

על שירו של ארתור רמבו : הישן בגיא

Le dormeur du val

C'est un trou de verdure où chante une rivière
Accrochant follement aux herbes des haillons
D'argent ; où le soleil de la montagne fière,
Luit : C'est un petit val qui mousse de rayons.

Un soldat jeune, bouche ouverte, tête nue,
Et la nuque baignant dans le frais cresson bleu,
Dort ; il est étendu dans l'herbe, sous la nue,
Pâle dans son lit vert où la lumière pleut.

Les pieds dans les glaïeuls, il dort. Souriant comme
Sourirait un enfant malade, il fait un somme :
Nature, berce-le chaudement : il a froid.

Les parfums ne font pas frissonner sa narine ;
Il dort dans le soleil, la main sur sa poitrine
Tranquille. Il a deux trous rouges au côté droit.

Arthur Rimbaud

הישן בגיא / ארתור רמבו

זוהי נקבה ירקה שבה מזמר לו פלג
תולה כמטרף על הדשא קרעים
מכספים ; שבה השמש, מראש הר גאה,
מזדהרת : זהו גיא קטן מבעבע קרני זיו.

חיל צעיר, פעור פה, גלוי ראש,

עָרְפוּ טוֹבֵל בְּפָרְחֵי שְׁחֵלִים כְּחֵלִים, רַעֲנָנִים,
יָשׁוּן; שָׁרוּעַ עַל הַדְּשָׂא תַחַת עֵבִי שְׁחָקִים,
חֹר בְּמִטָּתוֹ הִירְקָה עָלֶיהָ נִתְּדָּ כְּמִטָּר הָאוֹר.

רָגְלָיו בֵּין גְּבֻעוּלֵי סִיפָנִים, יָשׁוּן. מְחִיָּדָּ כְּמוֹ
יְחִיָּדָּ יֶלֶד חוֹלָה, מְנַמְנֵם לוֹ תַנּוּמָה קֶלֶה:
קָר לוֹ. נַעֲנְעֵי אוֹתוֹ בְּחֶם, אָנָּא אָמָּא אָדָּמָה.

אֵין נִיחּוּחוֹת מְרִטִיטִים עוֹד אֶת נְחִירָיו;
הוּא יָשׁוּן בְּשֶׁמֶשׁ, יָדוֹ עַל הַחֶזֶה
שָׁלוֹ. שְׁנֵי נְקָבִים אָדָּמִים בְּצִדוֹ הִימָנִי.

(מצרפתית: אורנה ליברמן)

הנהר המואנש, המתואר כמטורף, מתיז רסיסי מים על הדשא עליו מוטלת גופת החייל הצעיר. הטיפות הכסופות שבהן משתקף אור השמש מדומות לקרעים, לבלואי סחבות, הניתקים מגופו של הפלג. כך תלשה המלחמה את חייו הזורמים של הנער-תינוק שרק לא מזמן נענעה אמו בחום את עריסתו, טיפלה בו ברחמים כשנפל למשכב, כדרכם של ילדים – מאוחר יותר בשיר מדומה החייל המת לילד חולה. ועוד מעט יהיו פיו, ראשו, ערפו, רגליו, נחיריו, ידיו, חזו, כל אברי גופו הנמנים בזה אחר זה, הצעירים, הרעננים, לסחבות בלויות, לקרעי גוף נרקבים שיתמזגו באדמה הלחה. ערפו טובל בצמחי השחליים ורגליו כבר בין הגלדיולות – צמחי מים שניהם, והרי הוא שוקע, טובע בביצה הבולענית.

אך לא הנהר מטורף ולא החייל חולה. דומה שאת טירופו וחליו של עולמנו מוקיע כאן המשורר שהיה רק בן שש עשרה כאשר חיבר את הסונטה (בתרגומי בחרתי להתעלם מן החריזה, הקיימת כמובן במקור - בהתאם לכלליה של צורה שירית זו). מדובר היה אז במלחמת צרפת-פרוסיה בשנת 1870, וליתר דיוק, בקרב סדן שחתם את תבוסתם המוחצת של הצרפתים בשלישי לספטמבר של שנה זו, במרחק עשרים ק"מ מעירו של רמבו, שרלוויל. יתכן אף שארתור הצעיר חזה במו עיניו בתמונה שאותה הוא מתאר בשירו. הנער נהג להימלט לפרקים מידה השתלטנית של אמו ובבריוותיו שוטט באזור המלחמה וכתב את קובץ שיריו הראשון.

הדים עמומים אך מורגשים מתנאי חייהם הקשים של שבויי הצבא הצרפתי לאחר תבוסת קרב סדן נשמעים בשורות "הישן בגיא". שמונים אלף איש מצטופפים בתנאים לא תנאים בחצי האי איז' ממערב לסדן שנהר המז ותעלתו משמשים לו גבול כלולאה. אחרי גשמים סוחפים, מכה שמש קופחת. מכוסים בבובץ, לבושים בבלואי סחבות, נודדים השבויים, מזי רעב, בחיפוש אחר מזון. רבים מתים ממחלות ומאות גוויות נרקבות מצטברות במי הנהר שהשותים מהם לוקים בדיזנטריה. אכזריות שומרי בית הסוהר הנורא תחת כיפת השמים לא יודעת גבול. הם מתגרים באומללים בעודם סועדים להנאתם לאורך לולאת המז ויורים באלה המנסים לברוח. עם פינוי המחנה מתגלית שממה עגומה, המנוגדת לכאורה לנוף הפסטורלי המתואר בשירו של רמבו.

תחילתו של השיר מובילה אותנו אכן למעין גן עדן. דומה שטבע חיוני, ססגוני ועליז - אור שמש, מי נהר מתרוננים, מפכפכים וצמחיה שופעת ופורחת, משמש כמקלט מסביר פנים לתנומה קלה וקצרה של חייל צעיר. כאם רחמניה מציע העמק שטיח ירוק ורך למנוחתו של הלוחם אשר מתמכר באמון מלא להגנתה, נדיבותה ומסירותה. זאת ועוד, כלום לא בבטן אלת הטבע האימהית עצמה טובל בבטחה הנער? אך בשורה האחרונה של השיר מונחתת בהפתעה מהלומה עזה, המגלה את זוועת מותו של החייל הצעיר: שתי דקירות חרב או שתי פגיעות אש בצדו הימני.

וכי כך הוא הדבר? המשורר מטעה אמנם בתחבולות ערמה את הקורא הנחפז אך עם זאת מההתחלה מפוזרים רמזים רבים שלא ייעלמו מעינו של קורא קשוב ויעוררו אט אט את חשדותיו. לשתי פנים משתמעים פרטי

התמונה המתגלית לעינינו עד למכה הסופית, הקצרה והברורה. פיו של הכמו ישן מעוקם מן הסתם בהעוויה דמויית חיוך, ראשו נטול המגן, החשוף, מסמל פגיעות, חוורון פניו מדאיג, קור גופו, למרות קרני השמש המציפות את העמק, מתמיה, ועוד ועוד. החרוז המסיים נתון למעשה כבר בחרוז הפותח: הגיא הצר אינו אלא בור קבר.

המתח בין חיים ומוות השולט בשיר בא לידי ביטוי בתכונותיהם של שני הצמחים הנזכרים בו בשמם המפורש: שחליים וסייפנים. שחליים – על שום שחלתו הכפולה, הוא צמח בעל עלים קטיפתיים, המתרבה בקלות ומרפד את שפת הנהר. בצרפתית

cresson

מהפועל הלטיני

crescere

שפירושו נולד, צמח, שגשג. סייפנים – מ-סייף, חרב קצרה, ששמה סוף לחיי הנדקר, על שום עליהם המחודדים וגבעולם הארוך והצר. בצרפתית

glaïeuls

מהמילה הלטינית

gladiolus

שפירושה פגיון.

ליטוף ושיסוף כמו גם תנועה וקפיאה, תנומה קלה ושנת נצח, שמש וגשם, עוני ושפע, עלומים וחוסר אונים, חסד ואדישות, עדינות ואלימות, יופי וזוועה, חג ואבל, הם רק חלק מהניגודים המצויים בו זמנית בשירו של רמבו, אחד מהאהובים, הידועים, המצוטטים והנלמדים ביותר בשירה הצרפתית.

מוזמנים לבקר בבלוג שלי: לשון המקרא – אור חדש על שפה עתיקה

[/http://liebermanorna.wordpress.com](http://liebermanorna.wordpress.com)